תל מלוט: קברים מתקופת הברונזה התיכונה 1 ועד לתקופת הברזל

סיגל גולן

בשנת 1998 נערכה חפירת הצלה כ־500 מ׳ ממערב לתל מלוט (נ״צ רי״ח 10–1870–80/6400, רי״י 10–1370–80/1400) ובמהלכה נתגלו 14 קברי שוחה מתקופת הברונזה התיכונה ועד לתקופת הברזל (איור 1).[1] שישה שטחים נחפרו (A–F), והקברים מוספרו בהתאם לשטח שבו הם נמצאו. בשטחים D ו־E נמצאו מצבורי קרמיקה מתקופת הברזל ומהתקופות הפרסית, ההלניסטית, הרומית והביזנטית, המעידים על קיומו של יישוב בתקופות אלו (ממצא זה לא נדון במאמר; על החפירות האחרות שנערכו בתל ובסביבתו, ר׳ שמואלי, כרך זה).

תקופת הברונזה התיכונה 1

הקברים מתקופה זו נפגעו מקברי התקופות המאוחרות. כל ששרד הוא כלי חרס אחדים וכלי צור.

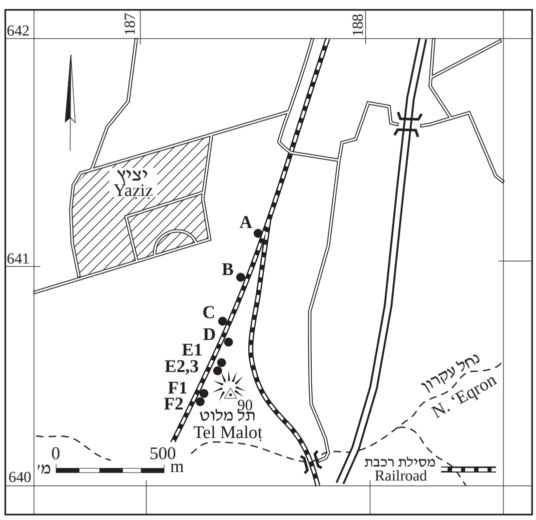

איור 1. מפת איתור של שטחי החפירה
(ר׳ גם שמואלי, כרך זה: איור 1).

גביע (איור 2: 1).— הגביע נתגלה מתחת לקבר A5 מתקופת הברונזה המאוחרת (להלן), ונראה שזהו השריד היחיד מהקבר שבו הונח. הגביע תמים, עשוי ביד. בסיסו שטוח, אך אינו ישר, שפתו ישרה. הוא מעוטר בפסים דקים חרותים בחלקו העליון. כלי זה, מטיפוס דרומי, אופייני למנחות קבורה ומתוארך לתקופת הב״ת 1.

קנקנית (איור 2: 2).— הקנקנית נמצאה מתחת לקבר F2 שרק שרידים מעטים ממנו נשתמרו (להלן). היא אופיינית למנחות קבורה בתקופה זו.

להבי מגל (איור 2: 3, 4).— לשני הלהבים ברק שימוש. הם אופייניים לתקופה זו, הן טיפולוגית הן טכנולוגית.

תקופת הברונזה התיכונה 2א׳

כלי חרס מתקופה זו נמצאו בשטח A, סמוך לקברים מתקופת הברונזה המאוחרת; אי אפשר לקבוע אם הם היו מנחות קבורה.

סיר בישול (איור 3: 1).— הסיר עשוי ביד, והוא מעוטר בעיטור פלסטי. מתחת לשפה חורים, תכונה שכיחה בסירי הבישול של תקופת הב״ת 2א׳, שנמשכה גם בתקופת הב״ת 2ב׳. טיפוס זה אינו אופייני למנחות קבורה. סיר בישול נוסף, עשוי באבניים, נמצא בשפכים ליד קבר A2 (לא אויר).

קנקן (איור 3: 2).— לקנקן שפה משתפלת קמעא ומתחתיה רכס.

תקופת הברונזה התיכונה 2ב׳

קבר F1. מהקבר נותרו שרידים דלים בלבד, אך הממצא הקרמי המועט שנמצא בו שייך לתקופת הב״ת 2ב׳.

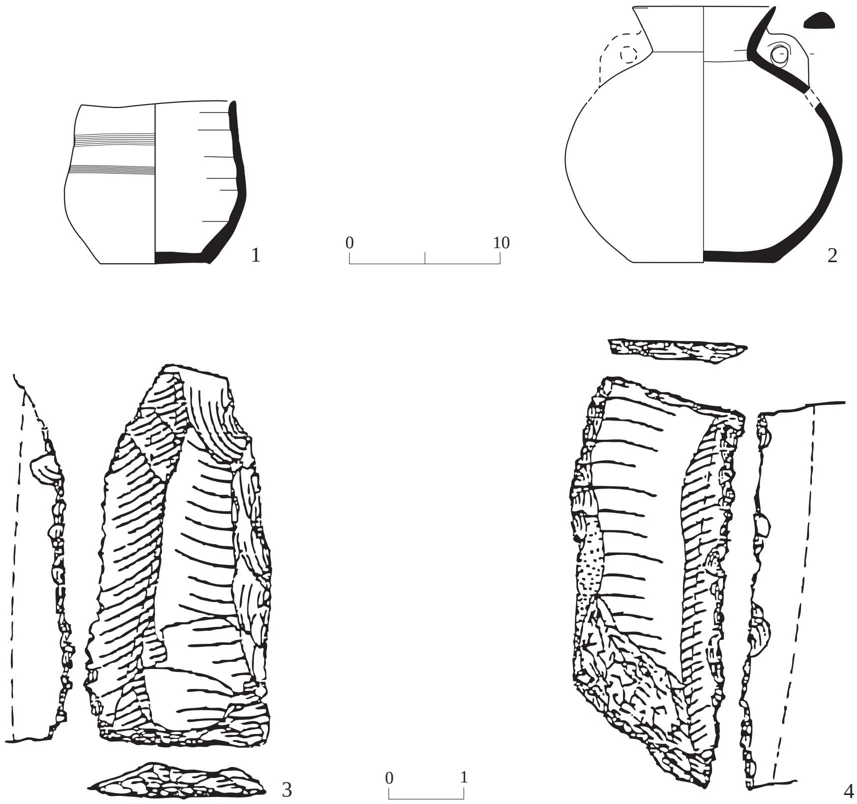

איור 2. הממצא מתקופת הב״ת 1.

מס׳	הכלי	לוקוס	סל	הקבלות
1	גביע	2	95	לכיש: Tufnell 1958: Fig. 66:396, 441
2	קנקנית	19	39	לכיש: Tufnell 1958: Fig. 67:493
3	להב צור	21	-	גזר: Rosen 1997: Figs. 3.15; 3.16
4	להב צור	21	-	שער הגולן: Rosen 1982: Fig. 3:1

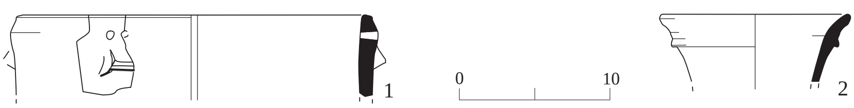

איור 3. כלי החרס מתקופת הב״ת 2א׳.

מס׳	הכלי	לוקוס	סל	הקבלות
1	סיר בישול	28	80	אפק: Kochavi 2000: Figs. BXIV 10.1:24, 25; AXIV 10.10:22, 23
2	קנקן	23	115	אפק: Kochavi 2000: Fig. BVC 8.12

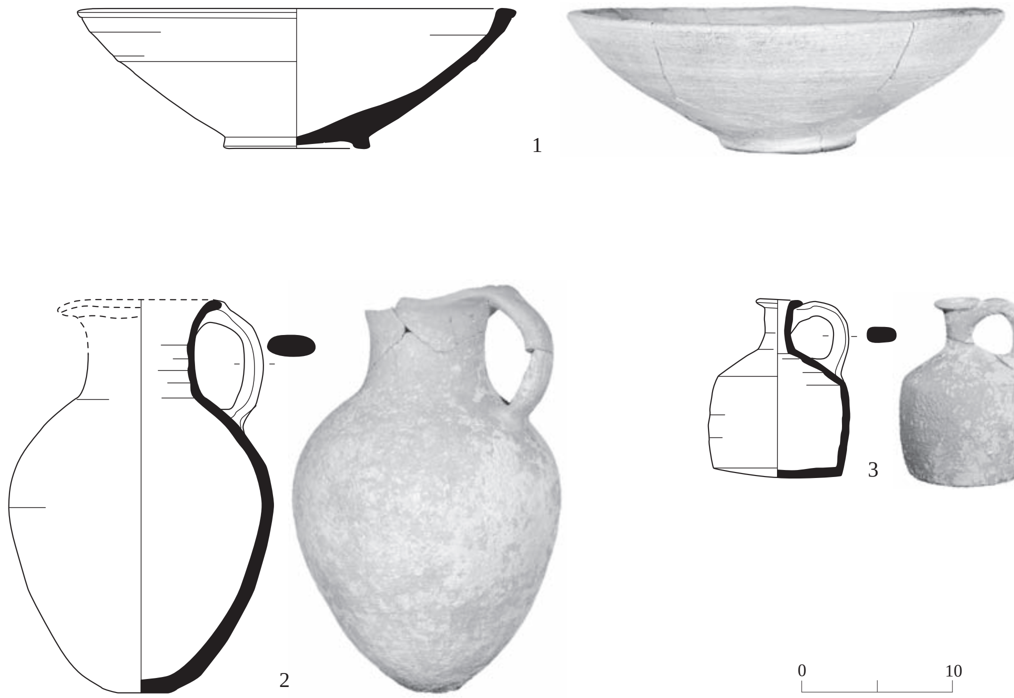

איור 4. כלי החרס מתקופת הב״ת 2ב׳.

מס׳	הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
1	קערה	F2	19	50	אשדוד: Dothan and Porat 1993: Fig. 1:2
2	פך	F2	19	39	
3	פכית	F2	19	46	צפת: דמתי וסטפנסקי 1996: איור 9:8

קבר F2. הקבר, החפור באדמת החמרה, נמצא פגוע, ולכן אי אפשר לתאר את הנקבר או את אופן קבורתו. בקבר נמצאו קערה רדודה בעלת בסיס טבעת (איור 1:4), פך (איור 2:4) ופכית גלילית (איור 3:4) אופיינית לתקופה. כמו כן נמצאו פכית דלייה וקנקן (לא אוירו).

תקופת הברונזה המאוחרת

הקברים נחפרו וכוסו באדמת חמרה; תיאורם ייעשה מצפון לדרום. בקברים אלו נתגלה הממצא הרב והמגוון ביותר (ר׳ להלן, איורים 7–20).

קבר A1. הקבר דופן בשני קירות לבנים שכיוונם צפון–דרום; הוא נפגע בעת חפירת תעלה בכלי מכני. שרידי הנקבר, בוגר שלא היה אפשר לקבוע את מינו או את גילו, ומנחותיו — פך תמים ושבר פך מיובאים מקפריסין, פכית (איור 2:13) ונר תמים (איור 2:14) — נמצאו בשפכים משני צדי התעלה.

קבר A2. הקבר סגלגל; דופנותיו המערבית והמזרחית בנויות לבנים וכיוונן צפון–דרום. כלי החרס שנמצאו — שתי קערות, שני קנקנים ופכית — הונחו על הדופן המערבית ולצדה.

קבר A3. בגלל פגיעת הכלי המכני, רק המנחות נשתמרו: קנקן ניצב, מכוסה בקערה מזווה (איור 1:8), לידו קנקן מונח על צדו (איור 11), וביניהם חמש פכיות (איור 3:13), שלוש מהן מיובאות מקפריסין (איור 5:15, 11). קנקנים, שקערה מזווה משמשת להם מכסה, נתגלו גם באתרים אחרים, למשל בעכו (Ben-Arieh and Edelstein 1977: Fig. 3:96–97).

קבר A4 (תכנית 1). דופנו הצפונית בנויה לבנים וכיוונה מזרח–מערב. עצמות הנקברת, שגילה 30–20 שנה, נמצאו בארטיקולציה אנטומית מלאה. היא הונחה על גבה בכיוון מזרח–מערב, ראשה במערב ופניה לדרום–מזרח; ידה הימנית מונחת לצדה, ידה השמאלית על אגנה ורגליה ישרות. גפיה התחתונות נחשפו מתחת לקיר הלבנים. נראה שקודם הונחה הגופה ולאחר מכן נבנה הקיר. למרגלותיה הונחו קערה (איור 7:7), שני קנקנים, קנקן מכוסה בקערה מזווה (איור 5), סיר בישול קטן מאוד (איור 1:9), סיר בישול גדול (איור 3:9) ופכית קפריסאית (איור 6:15).

קבר A5. מתארו של הקבר אינו ידוע בשל ההרס הרב שגרם הכלי המכני. הממצא כולל קדרה גדולה מאוד (איור 10) שבתוכה נמצאו עצמות בעל חיים (כבש/עז). כלים בגודל כזה אינם אופייניים למנחות קבורה והנחתה של הקדרה בקבר היא על כן יוצאת דופן. כן נמצא פך קפריסאי (איור 3:15).

קבר A6. מהקבר שרדו רק מנחותיו: סיר בישול (איור 4:9) שלושה קנקנים, חמש קערות (איור 5–2:7), אחת מהן מיובאת מקפריסין (איור 1:15), פך קפריסאי (איור 4:15), פך שנראה כחיקוי מקומי לפך קפריסאי (איור 3:12), פכית קפריסאית (איור 12:15), קערה מזווה ושני להבי מגל מצור (איור 17). מעל לקבר נמצאו שני צמידי ברונזה (איור 18: 1, 2) .

קבר B1 (תכנית 2). הקבר נתגלה מדרום לקברים משטח A. דופנו המערבית בנויה לבנים וכיוונה צפון־מערב–דרום־מזרח. עצמות הנקבר, שגילו 30–20 שנה ומינו אינו ידוע, נמצאו בארטיקולציה אנטומית מלאה. הוא הונח אפרקדן, ראשו בצפון־מערב ופניו לדרום־מזרח; רגליו ישרות וידיו מקופלות בכיוון פניו. למראשותיו הונח קנקן, ממזרח לו הונחו קערה (איור 8:7) וצפחת קפריסאית (איור 13:15) ומדרום־מערב לו הונחו פך וקערה. על אגנו הונחו 12 עגילים או נזמים (איור 18: 3–5) ולצווארו — ענק (איור 19: 1).

קבר B2. דופנותיו המזרחית והמערבית בנויות לבנים, וכיוונן צפון–דרום. נראה שהדופן המזרחית תחמה קבר נוסף, כעדות שרידי קיר דלים וכלי חרס. מנחות הקבורה כללו: קנקן ועליו סיר בישול (איור 2:9) ששימש מכסה, שלוש קערות (איור 6:7) ושני כלים נוספים (נשדדו במהלך החפירה).

איור 5. קבר A4: קנקן מכוסה בקערה מזווה.

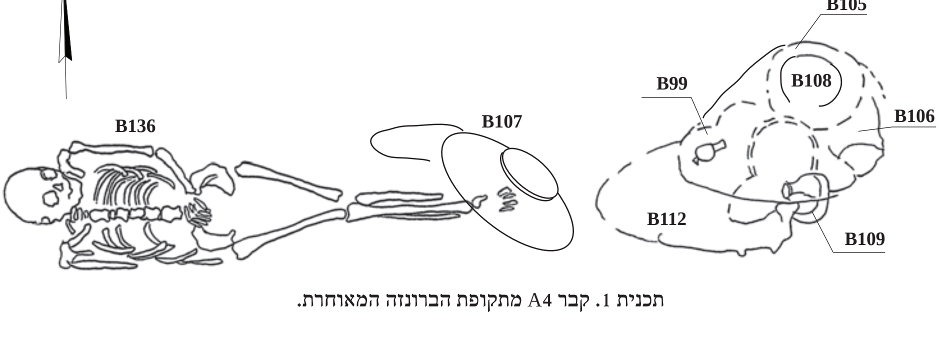

תכנית 1. קבר A4 מתקופת הברונזה המאוחרת.

קבר B3. דופנותיו המזרחית והמערבית בנויות לבנים וכיוונן צפון–דרום. הנקבר, שגילו 50 שנה ומינו אינו ידוע, נמצא בארטיקולציה אנטומית מלאה על גבו בכיוון צפון–דרום. רגליו ישרות, ידיו מונחות על חזהו, ראשו בצפון ופניו למערב. על חזהו ואגנו נמצאו בולבוסי צור. לרגליו נמצאו פך (איור 2:12), קנקן, פכית דלייה, חמש קערות (איור 1:7) ופך ופכית קפריסאים (איור 15 :2, 7).

קבר B4 (תכנית 3). דופנותיו הצפונית, המזרחית והמערבית בנויות לבנים ומתארו מלבני. לבנים נוספות נמצאו במפולת; אפשר שהן חלק מקיר נוסף או מכיסוי הקבר. הנקבר, שגילו 18–25 שנים ומינו אינו ידוע, נמצא בארטיקולציה אנטומית מלאה על גבו בציר צפון–דרום. הוא מונח על צדו השמאלי, ראשו בצפון ופניו למזרח; רגליו כפופות וידיו מקופלות לכיוון פניו.

על פלג גופו העליון הונחה קערה (איור 2:8), ולמרגלותיו הונחו קערה ושתי פכיות (איורים 1:13; 8:15), אחת מהן קפריסאית. על כתפו נמצא שבר סיכת רכיסה (איור 6:18). באזור הצוואר נמצאה מחרוזת של חרוזים וחרפושית (איורים 6; 19 :2–5; 20; ר׳ קיל, להלן). אפשר שהחרוזים היו למעשה צמיד שנמצא שם מאחר שידיו של הנקבר הונחו סמוך לצוואר. חרפושית נוספת, במצב השתמרות גרוע, נמצאה על אצבעות ידו של הנקבר כחלק מטבעת שלא השתמרה. כן נמצא פריט מצור.

קבר B5. על קיומו של הקבר מעידים שרידים של שני קירות לבנים. בקצהו המזרחי של אחד הקירות נמצא קנקן ובקצהו המערבי נמצאו פך ונר.

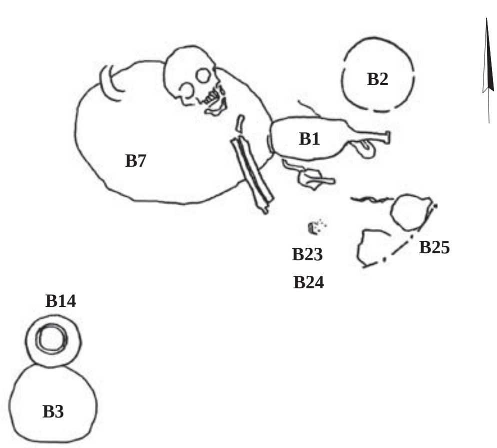

תכנית 2. קבר B1 מתקופת הברונזה המאוחרת.

איור 6. מחרוזת עם חרפושית מקבר B4.

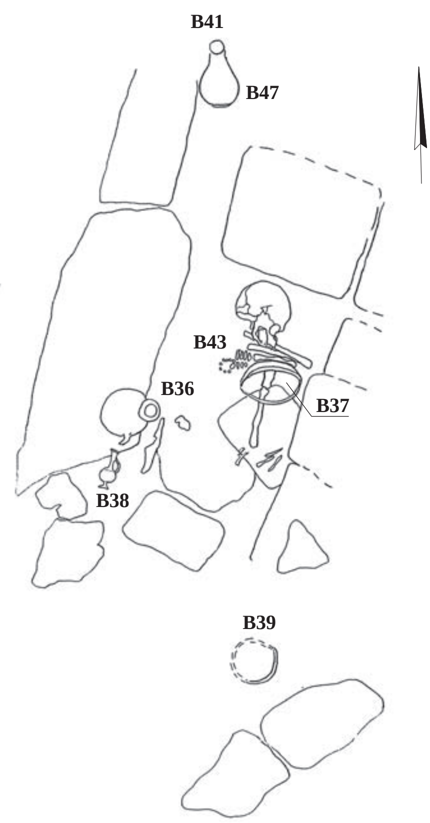

תכנית 3. קבר B4 מתקופת הברונזה המאוחרת.

ממצא כלי החרס

אדמת החמרה שלתוכה נכרו הקברים פגעה בצבעם המקורי של הכלים, ועל כן הוא אינו מצוין, למעט בפכית מיובאת אחת. מקבילות לכלי החרס הובאו בעיקר מהתלים הסמוכים לתל מלוט: תל לכיש, קובייבה, תל ציפור, תל עיטון, פלמחים, אשדוד ותל גזר.

כלים מקומיים

קערות (איורים 7, 8).— הקערות שבאיור 7 שונות מעט זו מזו: לקערה מס׳ 1 דופן ישרה, קערה מס׳ 3

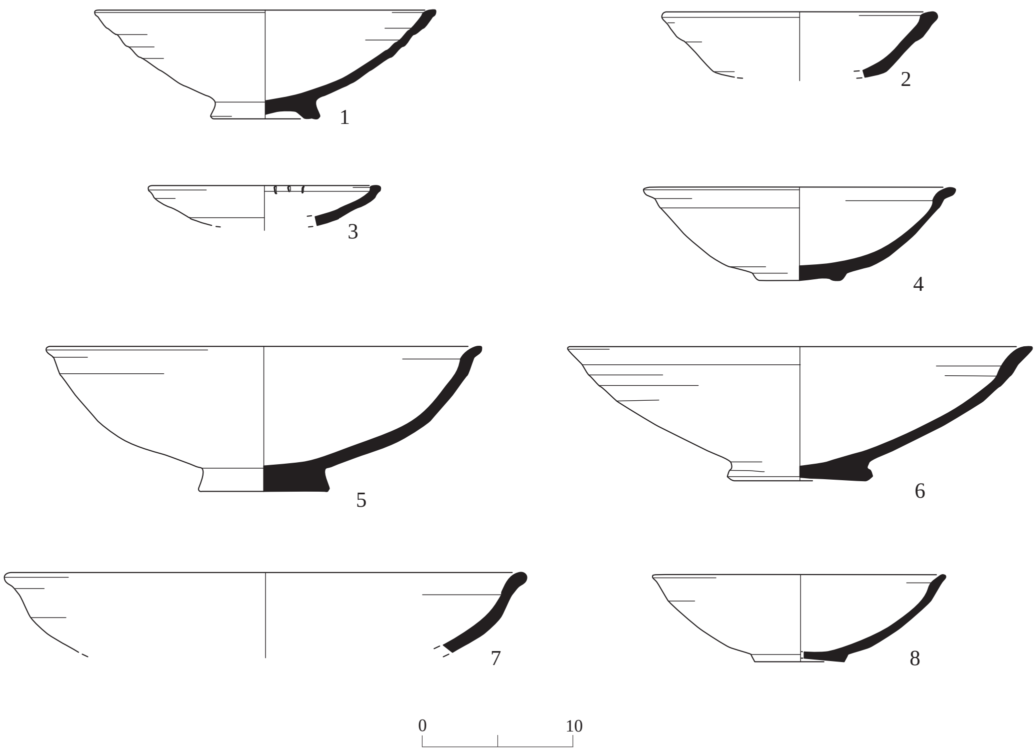

איור 7. קערות מתקופת הברונזה המאוחרת.

מס׳	הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
1	קערה	B3	3	18	אשדוד: Dothan and Porath 1993: Figs. 6:4; 4:8 פלמחים: זינגר ולוי תשנ״ב: איור 14 :2
2	קערה	A6	22	113	
3	קערה	A6	22	138/2	אשדוד: Dothan and Freedman 1967: Fig. 22:4
4	קערה	A6	22	110	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 14:14 אשדוד: Dothan and Freedman 1967: Fig. 22:7 פלמחים: זינגר ולוי תשנ״ב: איור 6 :2

איור 7 (המשך)

מס׳	הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
5	קערה	A6	22	100	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 8:21–23
6	קערה	B2	2	9	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 29:13
7	קערה	A4	20	107	פלמחים: זינגר ולוי תשנ״ב: איור 12:2
8	קערה	B1	1	2	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 7:19

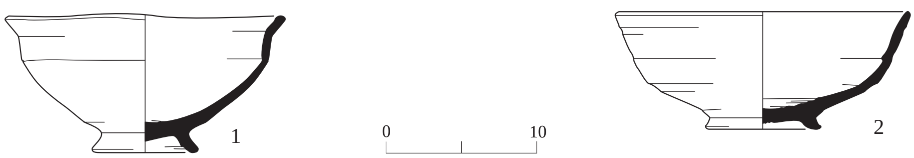

איור 8. קערות מתקופת הברונזה המאוחרת.

מס׳	הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
1	קערה	A3	7	38	גזר: Seger and Lance 1988: Figs. 7:25; 12:10, 21; 22:3 אשדוד: Dothan and Porath 1993: Fig. 8:4
2	קערה	B4	4	37	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 7:26

קטנה ורדודה ולקערות מס׳ 4–8 דופן מתעגלת ושפה משתפלת חוצה. קערה מס׳ 7 עמוקה ובעלת זיווי קל בחלקה העליון, ולמס׳ 8 שפה כמעט ישרה. ככלל, קערות אלו אופייניות לדרום הארץ (Yannai 2000). הקערות שבאיור 8 עמוקות, מזוות ובעלות בסיס טבעת. בקערה מס׳ 1 הזיווי בשליש העליון של הדופן והשפה נוטה חוצה, ובמס׳ 2 הזיווי באמצע הדופן.

סירי בישול (איור 9).— סיר מס׳ 1 קטן מאוד, ולסירים מס׳ 2–4 זיווי חד בחלקם העליון.

קדרה (איור 10).— הקדרה גדולה מאוד; רוחבה המרבי במעבר שבין הכתף לגוף. לקדרה שתי ידיות שלא נשתמרו ובסיס שטוח וקטן מאוד ביחס לגודלה.

קנקן (איור 11).— נמצאו קנקנים ושברי קנקנים האופייניים לתקופה זו; אחד מהם מוצג כאן. לקנקן שפה מקופלת, צוואר קשתי, דופן מעוגלת ובסיס קטן ושטוח. רוחבו המרבי בחלקו העליון, שם מצויות שתי ידיות אוזן עבות.

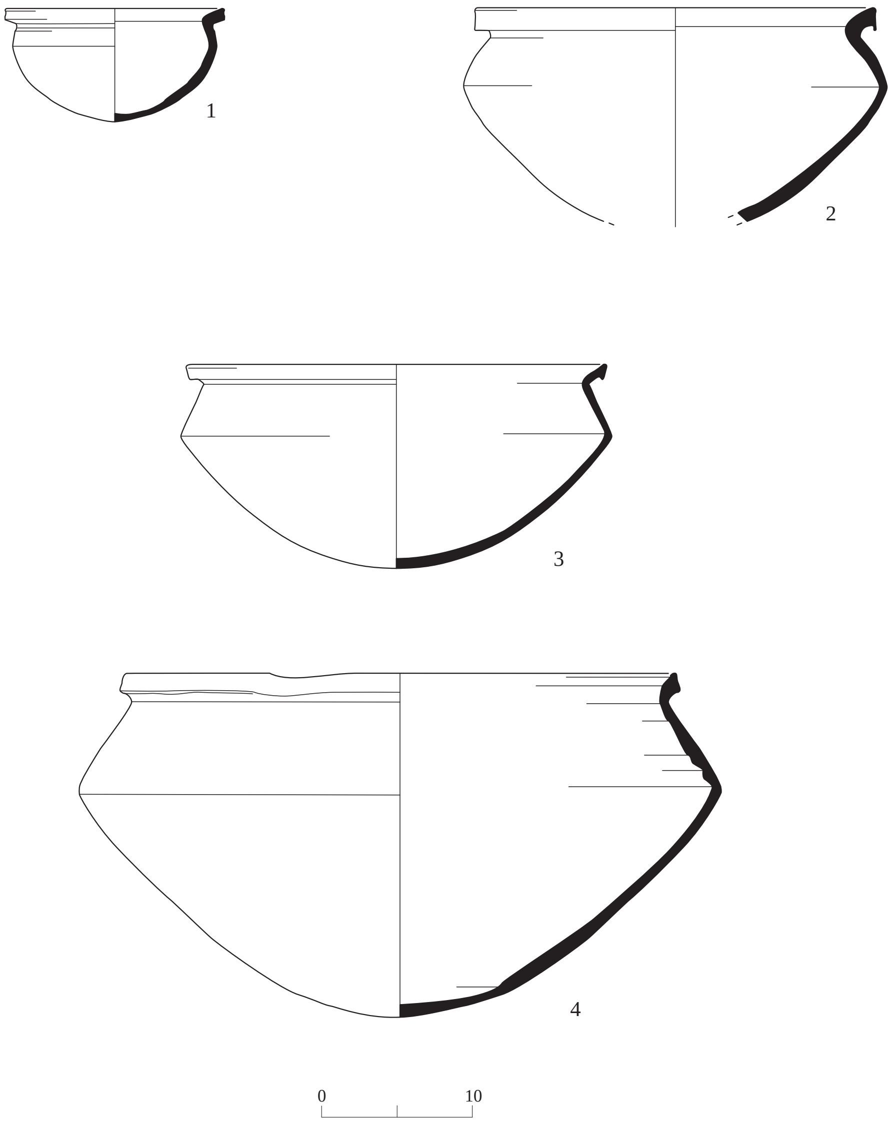

איור 9. סירי בישול מתקופת הברונזה המאוחרת.

מס׳	הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
1	סיר בישול	A4	20	103	ירושלים: עמירן 1961: איור 46: 3
2	סיר בישול	B2	2	6	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 7:6 תל ציפור: Biran and Negbi 1966: Fig. 7:7
3	סיר בישול	A4	20	108	גזר: Seger and Lance 1988: Figs. 7:5; 10:1
4	סיר בישול	A6	22	101	אשדוד: Dothan and Freedman 1967: Fig. 19:4

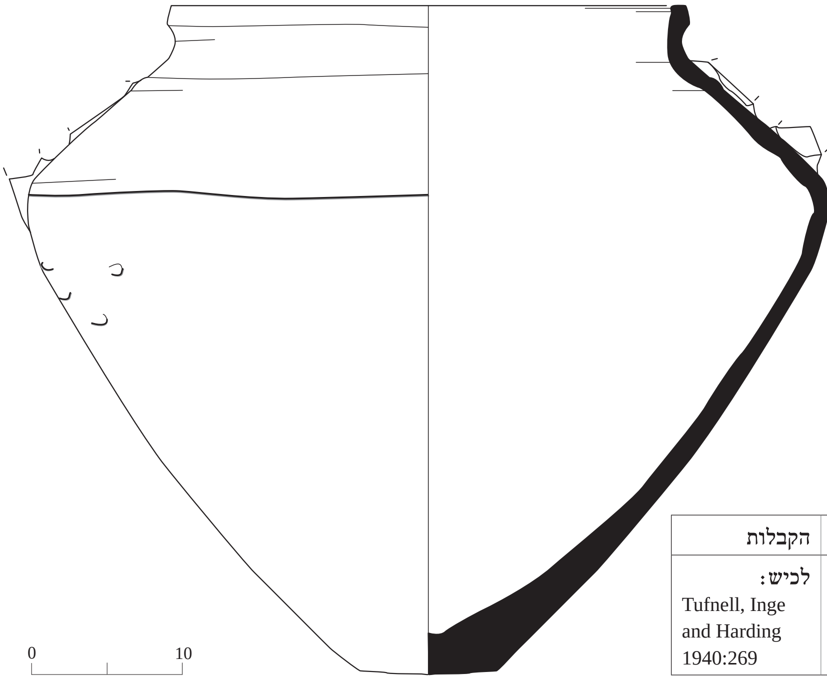

הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
קדרה	A5	21	135	לכיש: Tufnell, Inge and Harding 1940:269

איור 10. קדרה מתקופת הברונזה המאוחרת.

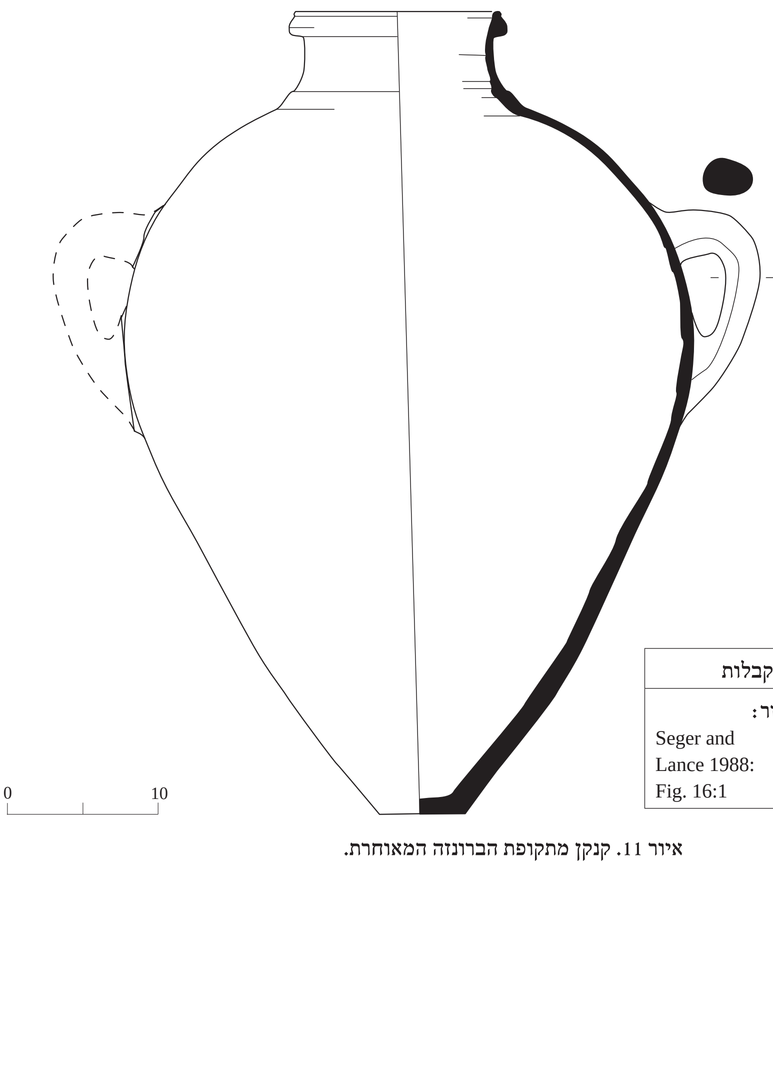

הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
קנקן	A3	7	37	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 16:1

איור 11. קנקן מתקופת הברונזה המאוחרת.

פכים (איור 12).— לפך מס׳ 1 בסיס מעוגל, ולפך מס׳ 2 בסיס שטוח; לשניהם ידית משוכה מהצוואר לכתף. לפך מס׳ 3 שפה משתפלת חוצה, צוואר ארוך עם רכס בתחתיתו, ידית משוכה מהצוואר לכתף, זיווי חד באמצע הגוף ובסיס טבעת. הרכס בצווארו של פך מס׳ 3 דומה לזה שבפכים הקפריסאים (איור 15, להלן) ואפשר שזהו חיקוי מקומי.

פכיות (איור 13).— אלו הן פכיות דלייה פשוטות, שעיבודן גס; לשלמות שבהן שפה תלתנית, ידית משוכה מהשפה לכתף ובסיס שטוח או מחודד קמעא. פכיות אלו אופייניות מאוד לדרום הארץ (Yannai 2000).

נרות (איור 14).— הנרות עגולים ובעלי פייה צבוטה.

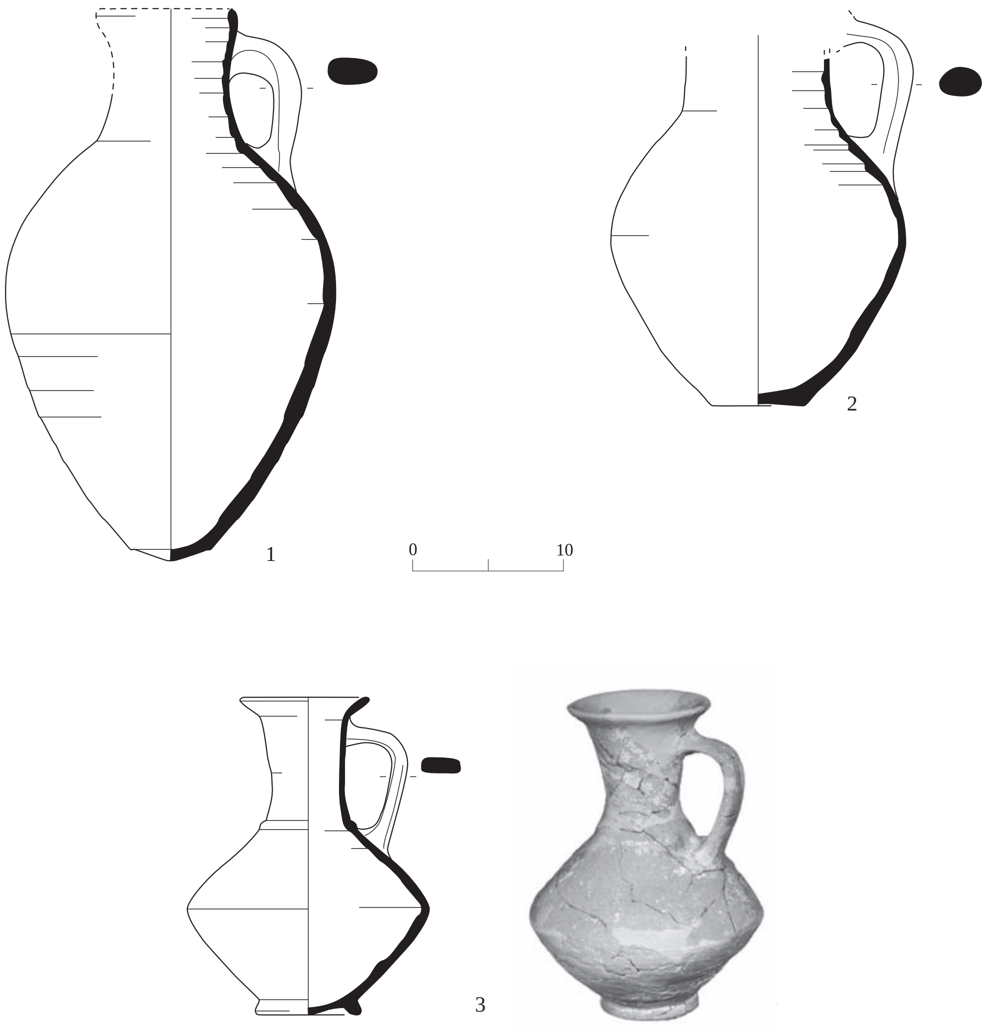

איור 12. פכים מתקופת הברונזה המאוחרת.

מס׳	הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
1	פך	B1	1	10	גזר: Seger and Lance 1988: Figs. 8:25; 9:22
2	פך	B3	3	5	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 15:11
3	פך	A6	22	117	

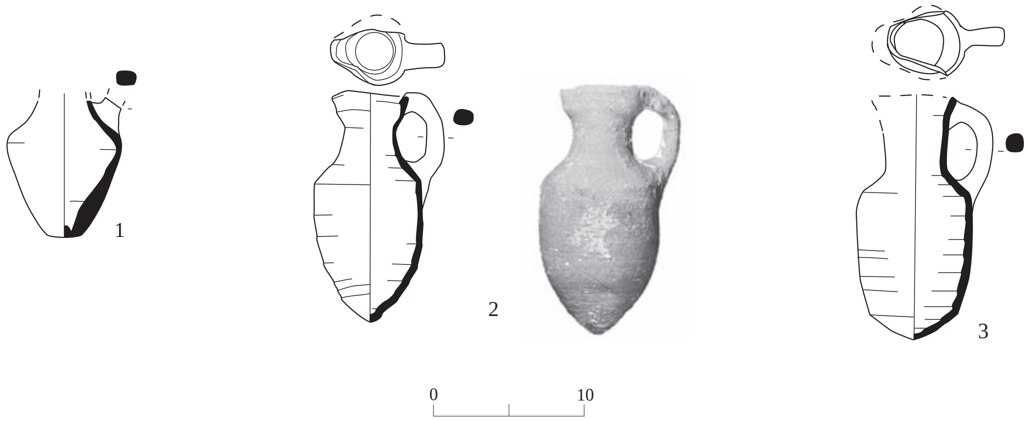

איור 13. פכיות מתקופת הברונזה המאוחרת.

מס׳	הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
1	פכית	B4	4	33	
2	פכית	A1	5	7	תל ציפור: Biran and Negbi 1966: Fig. 7:9 תל עיטון: Tzaferis and Hess 1992: Fig. 2:6
3	פכית	A3	7	36	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 21:10 קובייבה: Ben-Arieh, Ben-Tor and Godovitz 1993: Fig. 2:3

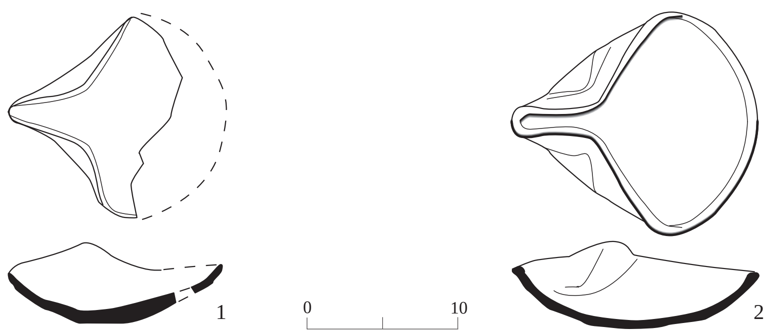

איור 14. נרות מתקופת הברונזה המאוחרת.

מס׳	הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
1	נר	B1	1	13	לכיש: Tufnell, Inge and Harding 1940:198
2	נר	A1	5	6	קובייבה: Ben-Arieh, Ben-Tor and Godovitz 1993: Fig. 2:9 גזר: Seger and Lance 1988: Figs. 13:11; 16:11

איור 15 ◄

מס׳	הכלי	קבר	לוקוס	סל	הקבלות
1	קערה	A6	22	138/1	גזר: Seger and Lance 1988: Figs. 10:20; 25:3
2	פך	B3	3	15	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 24:9 תל עיטון: Tzaferis and Hess 1992: Fig. 4:5
3	פך	A5	21	96	פלמחים: זינגר ולוי תשנ״ב: איור 12: 4
4	פך	A6	22	94	
5	פכית	A3	7	34	
6	פכית	A4	20	99	קובייבה: Ben-Arieh, Ben-Tor and Godovitz 1993: Fig. 10:1
7	פכית	B3	3	12	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 10:16
8	פכית	B4	4	38	קובייבה: Ben-Arieh, Ben-Tor and Godovitz 1993: Fig. 10:2, 3
9	פכית	שפכים	27	73	
10	פכית	שפכים	27	74	
11	פכית	A3	7	33	
12	פכית	A6	22	97	קובייבה: Ben-Arieh, Ben-Tor and Godovitz 1993: Fig. 11:6 גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 7:20
13	צפחת	B1	1	1	לכיש: Tufnell, Inge and Harding 1940:339
14	קומקום	B4	4	41	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 19:5

כלי יבוא מקפריסין

קערה (איור 15: 1).— הקערה מחופה אדום וממורקת ולה ידית אתנח שלא נשתמרה. היא שייכת למשפחת המונוכרום ומתוארכת לתקופת הב״ת 1א׳.

פכים (איור 15: 2–4).— לפך מס׳ 2 עיטור פלסטי. פך זה נמנה עם משפחת בסיס טבעת I. לפכים מס׳ 3, 4 שפה נוטה חוצה, צוואר ארוך וידית משוכה מהצוואר לגוף; הידית אינה נעוצה בגוף הכלי בצורה האופיינית לכלים אלו. בין הגוף האגסי של הכלי לצוואר נמשך רכס והבסיס טבעתי. פך מס׳ 3 נמנה עם משפחת בסיס טבעת II.

פכיות (איור 15: 5–12).— לפכיות שפה נוטה חוצה, גוף אגסי, ידית משוכה מהרכס בצוואר אל הגוף והיא אינה נעוצה בו, למעט במס׳ 10, ובסיס טבעת קטן. צבעה של פכית מס׳ 6 אפור, והיא היחידה שצבעה זוהה. פכיות אלו נמנות עם משפחת בסיס טבעת II.

פכית מס׳ 12 מקורצפת למלוא אורכה, ולה ידית, המשוכה מהשפה התלתנית לכתף ונעוצה בה, ובסיס מחודד.

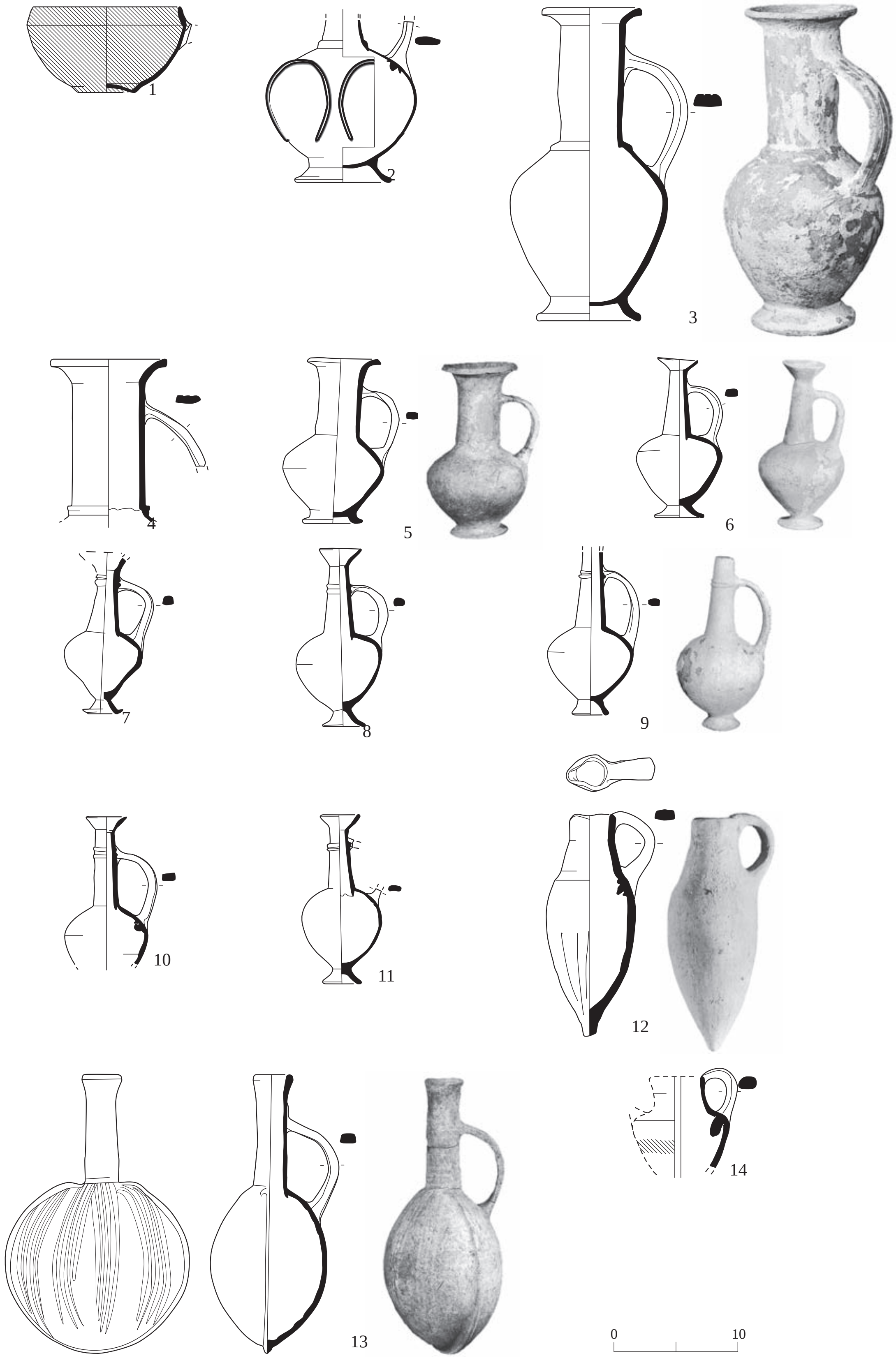

איור 15. כלי יבוא מקפריסין מתקופת הברונזה המאוחרת.

צפחת (איור 13:15).— הצפחת עשויה משני חצאים; החיבור ביניהם נראה. ידית משוכה מצוואר הכלי אל הגוף שמעוטר בקבוצות פסים צבועים לאורכו. אף הצפחת נמנית עם משפחת בסיס טבעת II.

קומקום (איור 14:15).— לכלי זרבובית שלא נשתמרה, ידית משוכה מהשפה לכתף ונעוצה בה. הקומקום, המעוטר בפסים אדומים, נמנה כנראה עם המשפחה הצבועה לבן (White Painted).

חפצי אבן

שני חפצים, עשויים אבן גיר, נשתמרו בחלקם (איור 16). הם עגולים, קמורים בחלקם העליון ושטוחים בחלקם התחתון, ובמרכזם חור. לא ברור למה שימשו, אולי משקולות. הם נמצאו בשפכים שהוציאו הכלים המכניים מתוך הקברים.

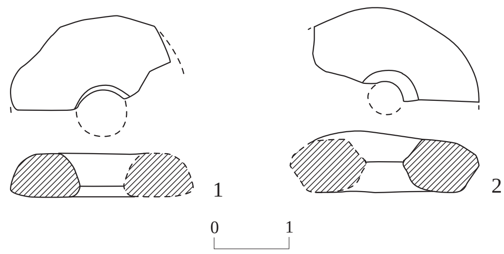

איור 16. חפצי אבן מתקופת הברונזה המאוחרת.

כלי צור

להבי מגל (איור 17).— הלהבים מלבניים, משוברים לאורכם ולהם ברק שימוש. הם אופיניים לתקופת הברונזה המאוחרת.

תכשיטים

צמידים (איור 18: 1, 2).— שני הצמידים אינם סגורים, והם מסתיימים בקצה מחודד קמעא. צמיד מס׳ 2 מעוטר בקצהו בקווים חרותים.

עגילים (איור 18: 3–5).— נמצאו 12 עגילים (נזמים?) במצב השתמרות מצוין. את השלושה המוצגים כאן אפשר לחלק לשני טיפוסים: עגיל שקצותיו צרים וחדים (מס׳ 3, 4) ועגיל שקצהו האחד צר וחד וקצהו השני שטוח ורחב (מס׳ 5). קוטרם 2.0–2.5 ס״מ ועוביים 2.0–2.5 מ״מ.

סיכת רכיסה (איור 18: 6).— מהסיכה נשתמר חלקה העליון, המעוטר בפסים אופקיים החרותים לאורכו.

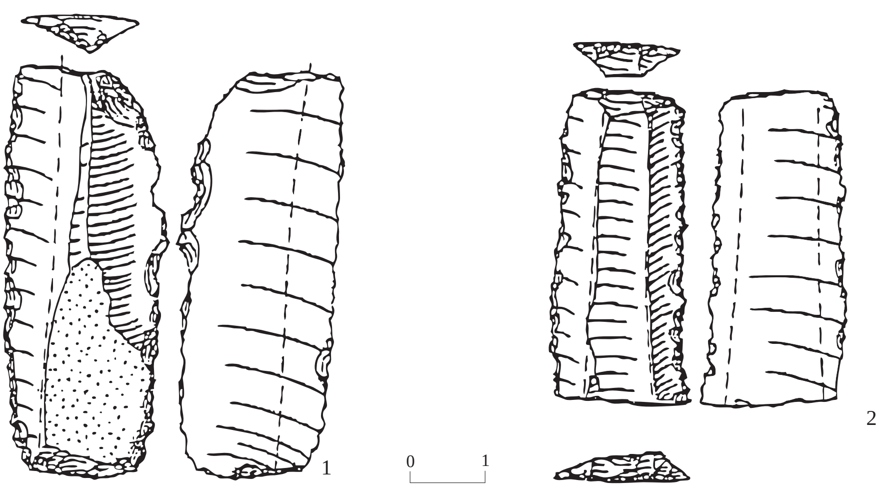

איור 17. להבי מגל מקבר A6 (B119, B120) מתקופת הברונזה המאוחרת.

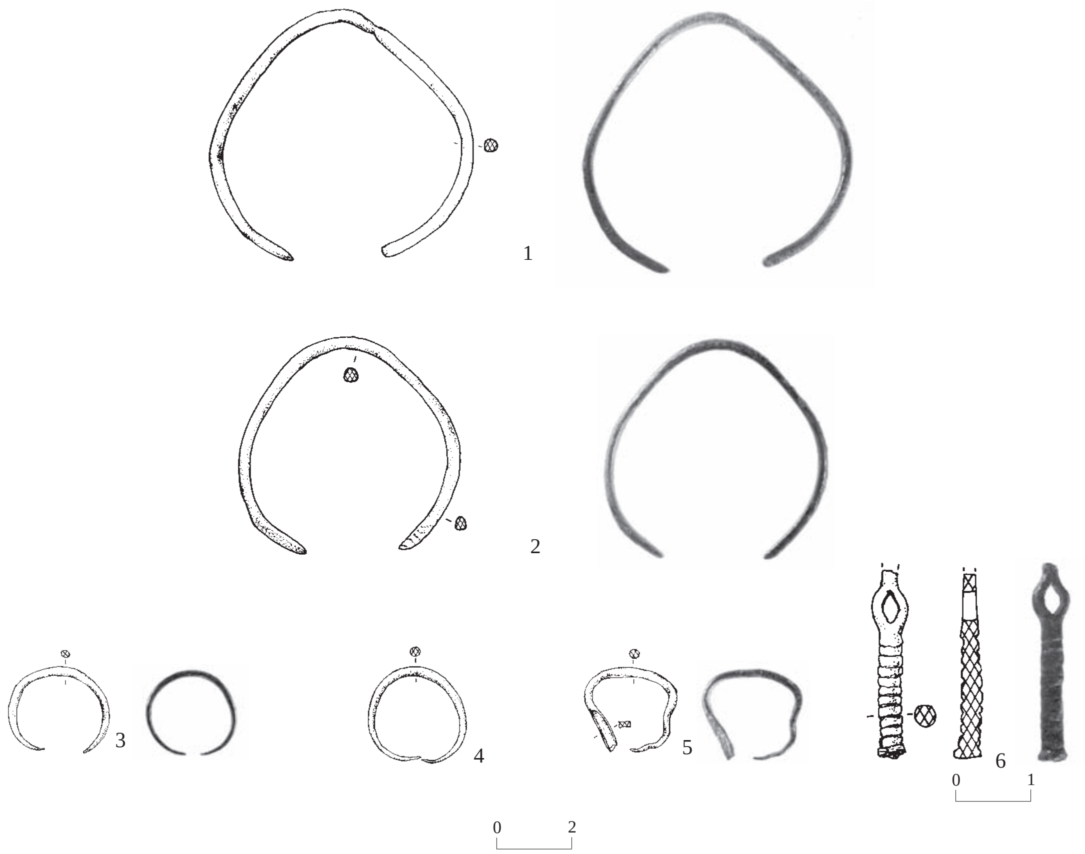

איור 18. תכשיטים מתקופת הברונזה המאוחרת.

מס׳	החפץ	קבר	לוקוס	סל	תיאור	הקבלות
1	צמיד	מעל A6	22	92	ברונזה	
2	צמיד	מעל A6	22	92	ברונזה	
3	עגיל	B1	1	23	ברונזה	גזר: Seger and Lance 1988: Figs. 21:15, 16; 23:11
4	עגיל	B1	1	23	ברונזה	
5	עגיל	B1	1	23	ברונזה	
6	סיכת רכיסה	B4	4	44	ברונזה	גזר: Seger and Lance 1988: Fig. 24:25

ענק (איור 19: 1).— נמצאו למעלה מ־20 נטיפות בצורת עלה ותליון אחד בצורת פרח. סידורו המקורי אינו ידוע, אך ריכוז הנטיפות והתליון במקום אחד מעיד על היותו חלק מענק.

מחרוזת (איור 19: 2–5).— המחרוזת, שלא נשתמרה, מורכבת מחרוזים וחרפושית (להלן). רוב החרוזים הגדולים עשויים קרניאול וצבעם אדום, אך נמצאו גם חרוזים בצבעים כחול וצהוב מחומר שלא זוהה; שני האחרונים התפוררו זמן קצר לאחר שנמצאו (איור 19: 3, 4). כן נתגלו יותר ממאה חרוזים קטנים מאוד עשויים פאינס בצבעים לבן, צהבהב ואדום (איור 19: 5).

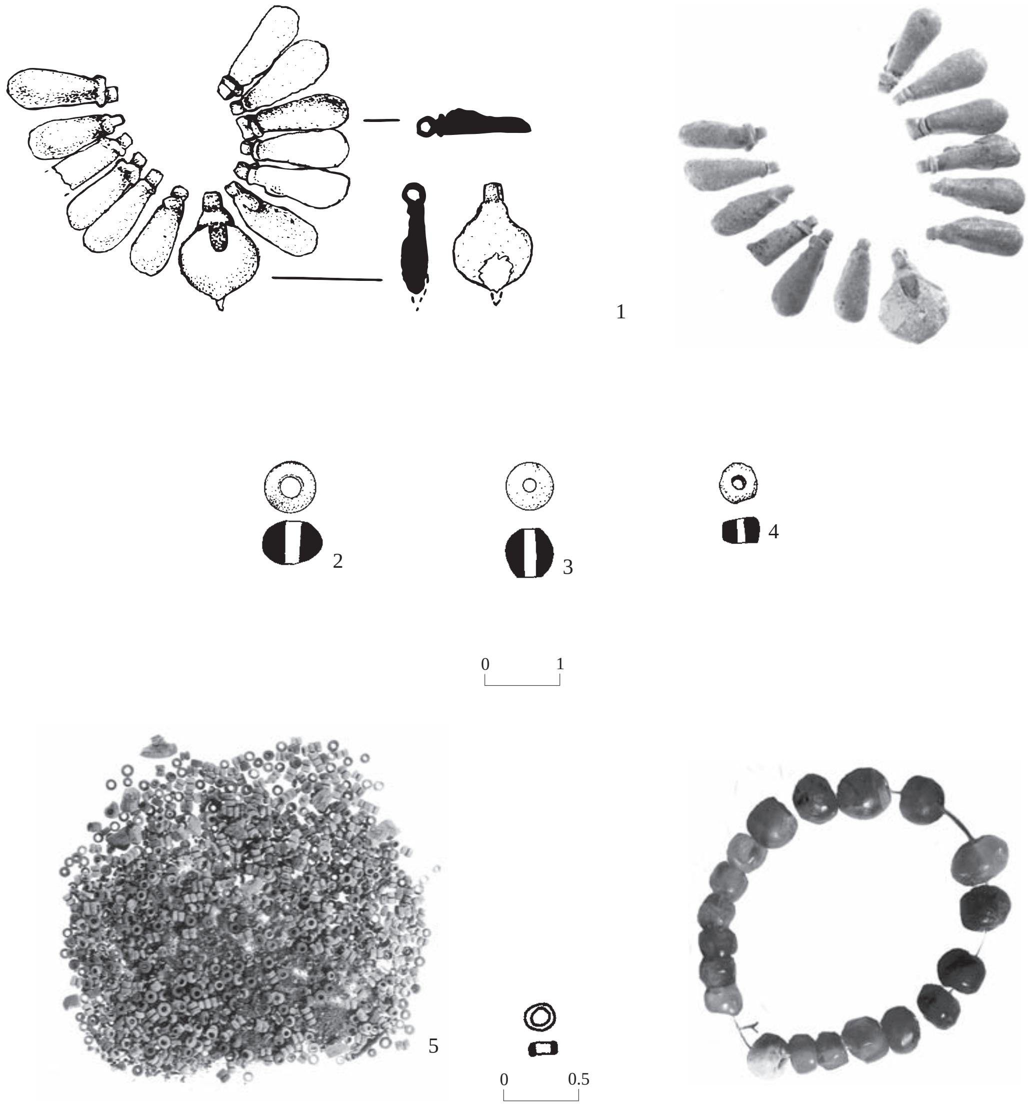

איור 19. ענק וחרוזים מתקופת הברונזה המאוחרת.

מס׳	החפץ	קבר	לוקוס	סל	תיאור	הקבלות
1	ענק	B1	1	24	פאינס	נטיפה – לכיש: McGovern 1985: Fig. 48 תליון – לכיש: Tufnell, Inge and Harding 1940: Fig. XXXVI:96 McGovern 1985: Fig. 44
2	חרוז	B4	4	43	אדום	
3	חרוז	B4	4	43	כחול	
4	חרוז	B4	4	43	צהוב	
5	חרוזים	B4	4	43	אדום, צהוב	לכיש: Tufnell, Inge and Harding 1940: Figs. XXXIV:1,2; XIV

החרפושית (איור 20)[2]
אותמר קיל

תיאור: ראש החרפושית וגופה התמזגו למעין יחידה מלבנית. אין לחרפושית מאפיינים ברורים: הגב חלק — אי אפשר להבחין באיברי החרפושית, והרגליים אינן מתוארות. נראה כי העיצוב הדל נובע מהשתמרותה הגרועה של החרפושית וכן מהחומר שממנו היא נעשתה: תרכובת סינטטית שהמרכיב הבסיסי שלה הוא קוורץ מותך (Keel 1995: §392–401). חפצים מחומר זה יוצרו בדרך כלל בדפוס, ולכן קווי המתאר של החרפושית ופרטי עיצובה בולטים פחות מאשר בחרפושיות שיוצרו מסטאטיט ועוצבו בחריתה.

עיטור: המוטב המרכזי בבסיס החרפושית הוא אריה הצועד לשמאל. זנבו מורם במעין זווית, אך הוא אינו מכופף קדימה מעל גבו. מעל גב האריה יש סימן מהוה, שזוהה על סמך הקבלות (להלן) עם סימן הענח׳, סימן החיים (Gardiner 1957:508, S3; ר׳ גם Keel 1995:§449). אריות צועדים נפוצים בקמעות חותם מימי השושלת הי״ח (ר׳ למשל, Keel 1997:148f [תל אל־עג׳ול, מס׳ 126]; Keel 2010a:298f [בית שמש, מס׳ 186]; Keel 2010a:300f [תל אל־פארעה דרום, מס׳ 638]; Seger 1972:26f [שני פריטים מתל גזר]). בכל ההקבלות שלעיל האריות פונים לימין — זהו אופן התיאור הנפוץ בדגם זה על קמעות חותם. לעומתם, האריה על החרפושית מתל מלוט פונה לשמאל בדומה לאריה על חרפושית מבית שאן שכבה IX, המתוארכת לתקופת הב״מ 2א׳ (Keel 2010a:160f [בית שאן, מס׳ 142]). בשתי החרפושיות, זו מתל מלוט וזו מבית שאן, מתואר הסימן ענח׳ מעל האריה. כמו כן, שתי החרפושיות עשויות מאותה תרכובת של חומר והרגליים בשתיהן אינן מעוצבות.

על סמך המאפיינים הדומים של החרפושיות מתל מלוט ומבית שאן, יש לייחס את החרפושית מתל מלוט לקבוצה ייחודית של חרפושיות שכינוייה במחקר ״בית שאן שכבה IX״ (Ben-Tor and Keel, forthcoming). עיטורי החרפושיות מקבוצה זו ומאפייניהן מצביעים על כך שהן יוצרו בדפוס כחיקוי לחרפושיות מצריות מימי השושלת הי״ח. לדעת בן־תור והמחבר, החרפושיות יוצרו בבית מלאכה בבית שאן מעט לאחר שהפכה העיר למעוז מצרי תחת שלטונו של תחותמס הג׳.

תאריך: תקופת הב״מ 1–2א׳ (תחותמס הג׳ ואילך; 1479–1350 בקירוב לפסה״נ).

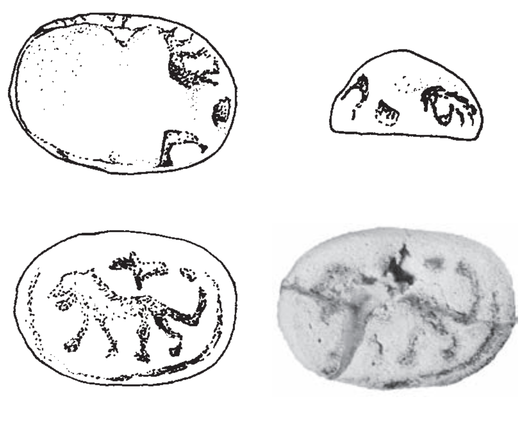

איור 20. חרפושית מתקופת הברונזה המאוחרת.

תקופת הברזל

קבר C1 (תכנית 4). הקבר נמצא מדרום לקברים בשטחים A ו־B. הוא נחפר וכוסה באדמת חמרה. הקבר דופן בקירות לבנים שהפרידו בין שני נקברים; ייתכן שאלו שני קברים נפרדים, אך לא היה אפשר לקבוע זאת בוודאות בשל ההרס. הקבר נחתך מתעלה שנחפרה בכיוון צפון–דרום, ולכן פלג גופם העליון של הנקברים לא נמצא. עצמות הנקבר שמצפון, בוגר שמינו וגילו אינם ידועים, נמצאו בארטיקולציה אנטומית. הוא הונח על גבו בכיוון דרום־מזרח–צפון־מערב, רגליו בדרום־מזרח וידיו לצדי גופו.

עצמות הנקבר שמדרום, בוגר ממין זכר, נמצאו אף הן בארטיקולציה אנטומית. הוא הונח על גבו בכיוון דרום־מזרח–צפון־מערב, רגליו בצפון־מערב וידיו לצדי גופו. במקום שבו אמור להיות פלג גופו העליון נמצאו שני קנקנים, לרגליו הונחה פכית ועל אצבעות ידו השמאלית נמצאה טבעת ברונזה (איור 21: 4). נמצאו גם שברי קערה (לא אוירה).

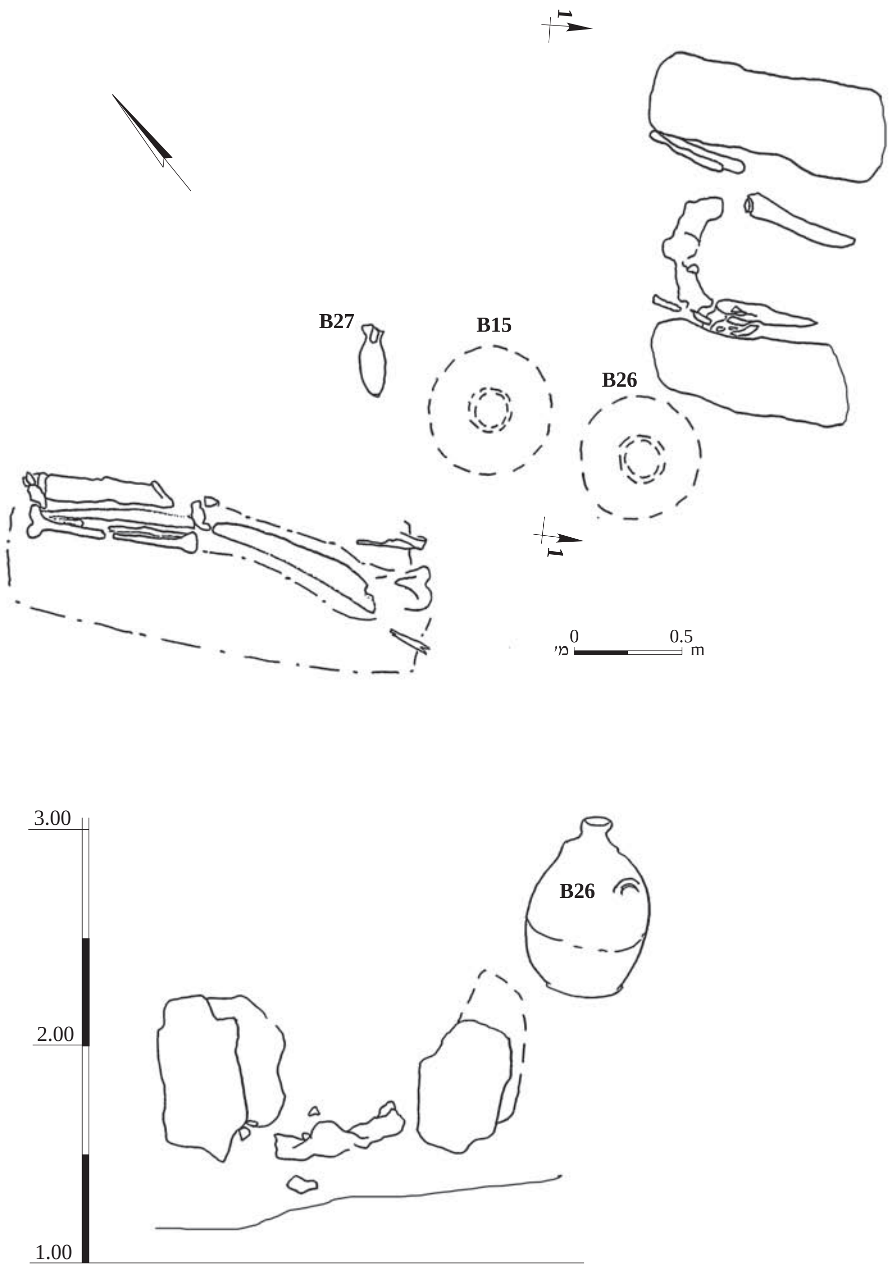

תכנית 4. קבר C1 מתקופת הברזל, תכנית וחתך.

הממצא

קנקנים (איור 21: 1, 2).— לקנקנים גוף סגלגל, מוארך. הקנקן מטיפוס זה צר בחלקו העליון ושיא רוחבו בשליש התחתון. שתי ידיות עבות נמשכות מתחת לכתף והבסיס מחודד קמעא.

פכית (איור 21: 3).— לפכית גוף מוארך, בסיס מעוגל בולט כלפי חוץ וידית משוכה מהשפה לכתף.

טבעת (איור 21: 4).— הטבעת, במצב השתמרות בינוני, עשויה רקיעה דקה. עוביה 0.1 ס״מ, קוטרה 2 ס״מ ורוחבה 7 ס״מ.

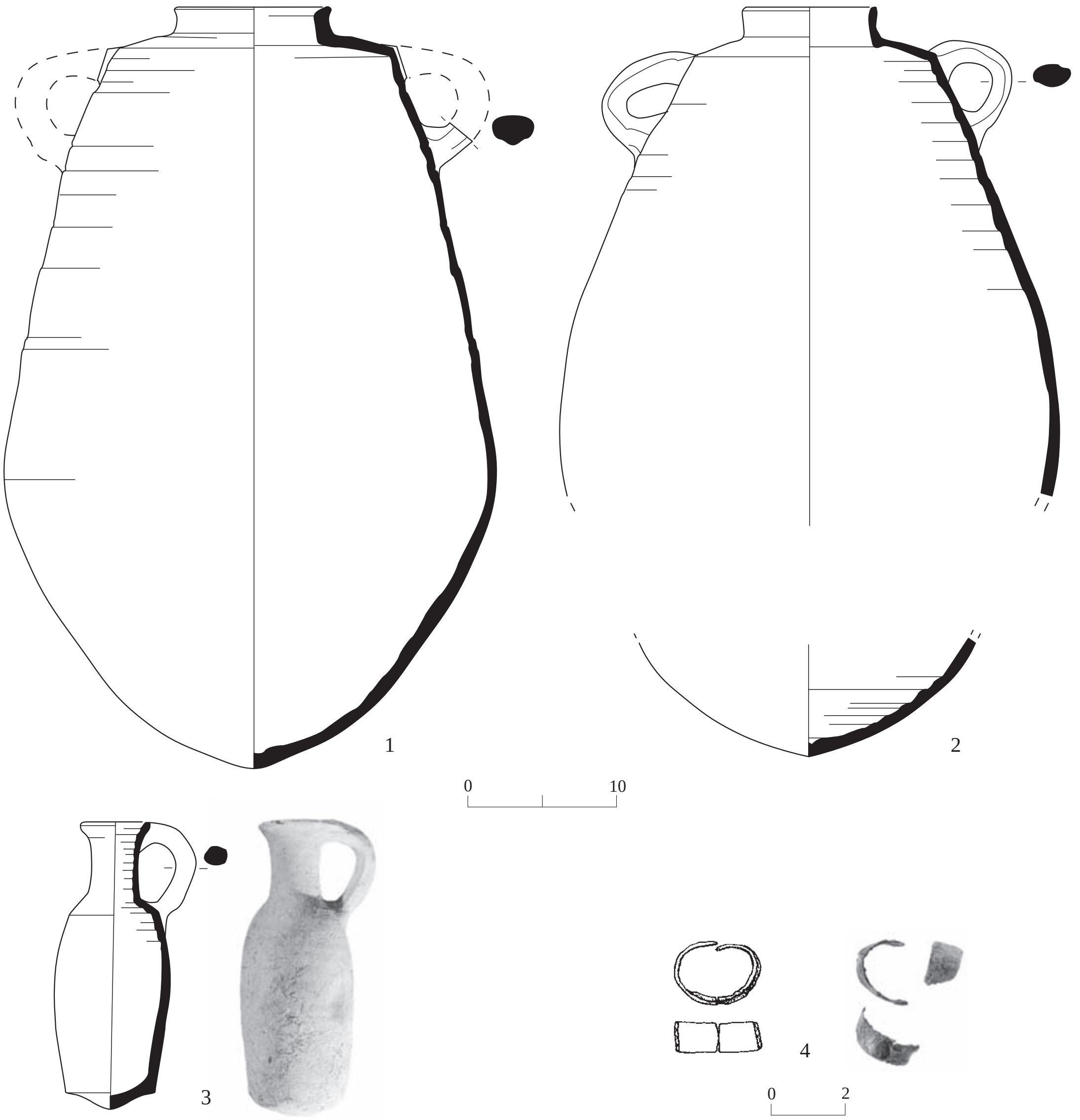

איור 21. הממצא מקבר C1 מתקופת הברזל.

מס׳	הכלי	לוקוס	סל	תיאור	הקבלות
1	קנקן	8	26		תל בטש: Mazar and Panitz-Cohen 2001: Fig. 35:4 אשדוד: Dothan and Freedman 1967: Fig. 38:4 Dothan 1971: Fig. 95 לכיש: Zimhoni 1997: Fig. 5.18:1, 4
2	קנקן	8	15		
3	פכית	8	27		תל בטש: Mazar and Panitz-Cohen 2001: Figs. 21:27; 38:5; 50:6; 74:14 עיר דוד: Shiloh 1984: Fig. 6:11
4	טבעת	8	62	ברונזה	

סיכום

בית הקברות נמצא כ־500 מ׳ ממערב לתל מלוט, והוא שימש את תושבי היישוב מתקופת הב״ת 1 ועד לתקופת הברזל. האדמה באזור היא חמרה, ועל כן הקברים הם קברי שוחה שבהם נקבר אדם אחד שלצדו מנחות מעטות. מתארם אחיד (סגלגל או מלבני); חלקם מדופן בלבני בוץ מחרסית מעורבת בחצצי גיר. כיוון הקברים אינו קבוע, ונראה שהם נחפרו בהתאם לתנאי השטח.

שניים מהכלים המקומיים, סיר הבישול הקטן (איור 1:9) והקדרה הגדולה מאוד (איור 10), נדירים בקברים. שניים מהכלים נדירים: פך שהוא כנראה חיקוי מקומי לפך קפריסאי (איור 3:12) ופכית קפריסאית אפורה (איור 6:15). ככלל, הכלים פשוטים ואופייניים למנחות קבורה.

הקרבה הגאוגרפית בין תל מלוט לתל גזר מתבטאת בממצא הקרמי. כלי החרס דומים גם לממצא מתל לכיש, אך הדמיון ניכר בעיקר בענק עם הנטיפות והתליון; האחרון ראוי לציון בשל ייחודו.

הערות

[1] החפירה, בראשות המחברת, נערכה מטעם רשות העתיקות בחודשים ספטמבר–אוקטובר 1998 (הרשאות מס׳ 2928-A, A-2940). תודה למשה עג׳מי (מנהל שטח), צילה שגיב (צילום ממצא), מרינה שויסקיה (ציור ממצא), ורד אשד ויוסי נגר (אנתרופולוגיה), אלי ינאי (ייעוץ קרמי והערות כלליות), דב פורוצקי (מדידה וסרטוט), מיכאל סמילנסקי (ציור כלי צור), חמודי חלאילה (כלי צור), אורן שמואלי (מידע על חפירות קודמות באתר) וסנדו מנדריאה (צילום שטח).

[2] תודה לדפנה בן־תור על עזרתה בכתיבת הנוסח האנגלי של הטקסט ועל הגהתה את תרגומו לעברית.

הפניות

דמתי ע׳ וסטפנסקי י׳ 1996. מערת קבורה מתקופת הברונזה התיכונה 2 במורדות הר כנען, צפת (ואדי חמרה). **עתיקות** 29: 1*–29*.

זינגר ל׳ ולוי י׳ תשנ״ב. שני קברים מתקופת הברונזה המאוחרת בפלמחים. **עתיקות** 21: 15*–26*.

עמירן ר׳ 1961. קבוצת כלים מקבר בירושלים מהתקופה הכנענית המאוחרת II. **ארץ ישראל** ו:25–37.

שמואלי א׳, כרך זה. קברים מתקופת הברזל מצפון לתל מלוט.

Ben-Arieh S. and Edelstein G. 1977. Tombs near the Persian Garden: The Tombs and their Context. *ʻAtiqot* 12:1–15.

Ben-Arieh S., Ben-Tor D. and Godovitz S. 1993. A Late Bronze Age Burial Cave at Qubeibeh, near Tel Lachish. *ʻAtiqot* 22:77–89.

Ben-Tor D. and Keel O. Forthcoming. The Beth-Shean Level IX-Group: A Local Workshop of the Late Bronze Age I. *OBO*.

Biran A. and Negbi O. 1966. The Stratigraphical Sequence at Tel Sippor. *IEJ* 16:160–173.

Dothan M. 1971. *Ashdod* II–III: *The Second and Third Seasons of Excavations 1963, 1965* (*ʻAtiqot* [*ES*] 9–10). Jerusalem.

Dothan M. and Freedman D.N. 1967. *Ashdod* I: *The First Season of Excavations 1962* (*ʻAtiqot* [*ES*] 7). Jerusalem.

Dothan M. and Porath Y. 1993. *Ashdod* V: *Excavation of Area G: The Fourth–Sixth Seasons of Excavation, 1968–1970* (*ʻAtiqot* 23). Jerusalem.

Gardiner A.H.1957 (3rd ed.). Egyptian Grammar: Being an Introduction to the Study of Hieroglyphs. London.

Keel O. 1995. *Corpus der Stempelsiegel-Amulette aus Palästina, Israel: Von den Anfängen bis zur Perserzeit, Einleitung* (OBO, Series Archaeologica 10). Freiburg-Göttingen.

Keel O. 1997. *Corpus der Stempelsiegel-Amulette aus Palästina/Israel von den Anfängen bis zur Perserzeit. Katalog I: Von Tell Abu Farağ bis ʻAtlit* (OBO, Series Archaeologica 13). Freiburg-Göttingen.

Keel O. 2010a. *Corpus der Stempelsiegel-Amulette aus Palästina/Israel von den Anfängen bis zur Perserzeit. Katalog II: Von Bahan bis Tel Eton* (OBO, Series Archaeologica 29). Freiburg-Göttingen.

Keel O. 2010b. *Corpus der Stempelsiegel-Amulette aus Palästina/Israel von den Anfängen bis zur Perserzeit. Katalog III: Von Tell el-Far'a-Nord bis Tell Fir* (OBO, Series Archaeologica 31). Freiburg-Göttingen.

Kochavi M. 2000. *Aphek Antipatris* I. Tel Aviv.

Mazar A. and Panitz-Cohen N. 2001. *Timnah (Tel Batash)* II: *The Finds from the First Millennium BCE* (Qedem 42). Jerusalem.

McGovern P.E. 1985. *Late Bronze Palestinian Pendants: Innovation in a Cosmopolitan Age* (JSOT/ASOR 1). Sheffield.

Rosen S.A. 1982. Flint Sickle Blades of the Late Protohistoric and Early Historic Periods in Israel. *Tel Aviv* 9:139–142.

Rosen S.A. 1997. The Chipped Stone Tools from Gezer. In S.A Rosen. *Lithics After the Stone Age: A Handbook of Stone Tools from the Levant.* Walnut Creek. Pp 44–65.

Seger J.D. 1972. Tomb Offerings from Gezer (Rockefeller Museum Catalogue 94). Jerusalem.

Seger J.D. and Lance H.D. 1988. *Gezer* V: *The Field Caves*. Jerusalem.

Shiloh Y. 1984. *Excavations at the City of David 1978–1982* I: *Interim Report of the First Five Seasons* (Qedem 19). Jerusalem.

Tufnell O. 1958. *Lachish* IV *(Tell ed-Duweir): The Bronze Age*. London.

Tufnell O., Inge C.H. and Harding G.L. 1940. *Lachish* II *(Tell ed-Duweir): The Fosse Temple*. London.

Tzaferis V. and Hess O. 1992. *A Late Bronze Age Tomb at Tel 'Eitun* (*'Atiqot* 21). Jerusalem.

Yannai E. 2000. A Re-Evaluation of the Late Bronze Age Pottery from Tel Zippor. *IEJ* 50:203–215.

Zimhoni O. 1997. *Studies in the Iron Age Pottery of Israel*. Tel Aviv.

TOMBS FROM THE MIDDLE BRONZE AGE I UNTIL THE IRON AGE AT TEL MALOṬ

SIGAL GOLAN
(PP. 19–39)

In 1998 a salvage excavation was conducted in the ancient cemetery adjacent to Tel Maloṭ (Fig. 1; Plans 1–4), which was in use from the Middle Bronze Age to the Iron Age. The soil in the region is *ḥamra*, and therefore, the tombs are pit graves that were dug for a single interment; a few burial offerings were placed in them. The tombs are uniform in shape (elliptical or rectangular) and some are lined with mud bricks made of clay mixed with gravelly limestone. The tombs are not aligned in the same direction and it seems that their orientation was determined according to the topography of the area.

Locally produced pottery vessels, as well as Cypriot imports were found in the tombs (Figs. 2–5, 7–15, 21). Jewelry was also found in several of the tombs, including earrings, bracelets, a bronze ring, a toggle pin and a necklace consisting of beads and a scarab (Figs. 6, 17–19). Two stone objects were discovered in the debris from Late Bronze Age tombs (Fig. 16). Flint tools were also found in tombs from MB II and the Late Bronze Age (Figs. 2, 20 respectively).

CAPTIONS TO ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Location map.
Fig. 2. Middle Bronze Age I finds.
Fig. 3. Middle Bronze Age IIA pottery.
Fig. 4. Middle Bronze Age IIB pottery.
Fig. 5. A jar covered with a bowl from Tomb A4.
Plan 1. Tomb A4 from the Late Bronze Age.
Plan 2. Tomb B1 from the Late Bronze Age.
Fig. 6. String of beads with a scarab from Tomb B4.
Plan 3. Tomb B4 from the Late Bronze Age.
Fig. 7. Late Bronze Age bowls.
Fig. 8. Late Bronze Age bowls.
Fig. 9. Late Bronze Age cooking pots.
Fig. 10. Late Bronze Age krater.
Fig. 11. Late Bronze Age jar.
Fig. 12. Late Bronze Age jugs.
Fig. 13. Late Bronze Age juglets.
Fig. 14. Late Bronze Age lamps.
Fig. 15. Late Bronze Age Cypriot imports.
Fig. 16. Late Bronze Age stone artifacts.
Fig. 17. Late Bronze Age flint tools.
Fig. 18. Late Bronze Age jewelry.
Fig. 19. Late Bronze Age jewelry.
Fig. 20. Late Bronze Age scarab.
Plan 4. Tomb C1 from the Iron Age.
Fig. 21. Iron Age finds.